

„... magamat közöttetek Miskolcon jól, sőt kellemesen találtam, szent igaz.”

TOMPA MIHÁLY ÉS MISKOLC

A Szinva--parti kies fekvésű Miskolc -- a tréfásan, fővárosnak is nevezett borsodi város -- sokat jelentett Tompa Mihálynak és haláláig kedves és fontos helyet töltött be az életében.

Már diákkorában sokszor megfordult a városban. Több vakációt töltött az Avas alatt, személyesen is sokan ismerték. Itt élt édesapja második feleségével, Bóka Juliannával. Itt éltek testvérei: a „*csinos barna fiú, henteslegény*” és az „*elnyomorodott vézna teremtés, [aki] cirádákat és virágokat festett tányérokra a miskolci porcellángyárban*”. Apját haláláig (1863) támogatta, majd az özvegynek is segítségére sietett a miskolci tűzvész idején, amikor leégett a háza.

Tompa Mihály sárospataki tanulmányainak végére érve, nevelő lett a Péchy fiúk mellett és egy évet Eperjesen töltött. Itt ismerkedett meg **Kerényi Frigyessel, Irányi Istvánnal, Petőfi Sándorral**. Találkozása Petőfivel fordulópontot jelentett életében. Petőfi biztatására -- egyfelől azért, hogy közelebb legyen az irodalmi központhoz, másfelől, hogy jogi tanulmányokat folytasson és ügyvédi vizsgát tegyen -- Pestre költözött. A pesti tartózkodása idején kiújult betegsége, kórházba került. A „felgyorsult” pesti élet sem kedvezett a betegségetől gyötört költőnek, közben arra is rájött, hogy a jogászi pálya sem az ő világa: a szemlélődő, csendet kereső és szerető alkatának nem felel meg. 1846-ban elhagyja Pestet és visszavonult Miskolcra **Kovács Gáborhoz**, miután a bejei gyülekezet meghívta lelkipásztorának.

Már az előző évben, 1845-ben próbált állást keresni magának Miskolcon, amikor **Osváth Lajos** a felső szónoklati és költészeti osztályok tanára meghalt. A meghirdetett állást megpályázta, de nem választották meg. **Solymossy Sámuel** Miskolcon ekkor már jól ismert segédlelkész nyerte el az állást, akivel a Költő később barátságot kötött, és így tréfálkozott: „*Látod kedves Samukám, ebben az esetben [a tanárválasztásra utal] az vesztt, aki győzött s az nyert, aki vesztt.*”

Tompa Mihály 1844-ben befejezte tanulmányait a Sárospataki Főiskolán, de záróvizsgát egyik tanszakon sem tett. A bejei meghívás után, hogy állását elfoglalhassa, előbb a lelkészi vizsgán kellett számot adnia tudásáról. 1846 tavaszától Miskolcon Kovács Gábornál tartózkodott és készült az őszi nagy megmérettetésére.

Mindhárom -- Beje, Kelemér, Hanva -- lelkipásztori állomása alig félszáz kilométerre volt Miskolchoz és a város mindig is vonzotta. Szülei és a kiterjedt baráti kör mellett a háztartáshoz és a gazdálkodáshoz szükséges nagyobb bevásárlásokat is itt tudta megoldani. Sőt sokszor a postai küldeményeit is Miskolcra kérte valamelyik ismerőséhez, barátjához.

E város volt akkor is és ma is a Tiszáninneni református egyházi életnek a központja. Ez a tény hivatalból is a városhoz kapcsolta. Részt vett az egyházkerületi közgyűléseken, itt találkozott kisebb--nagyobb összejöveteleken kollégáival, volt diáktársaival. -- Közben kialakult egy

szélesebb baráti kör, mely a város értelmiségének színe-java volt: lelkipásztorok, tanárok és egyéb városi tisztségviselők, pénzügyi szakemberek.

Miskolchoz kötötte **Lévay Józseff**el való barátsága. 1845-ben váltottak először levelet. 1851-től szorosabbá lett a kapcsolatuk és Tompa Mihály haláláig tartott, sőt azon túl is, hiszen Lévay Szász Károllyal együtt a legtöbbet tette azért, hogy a költő és barát emléke eleven és élő maradjon. Emlékének Lévay több költeményt is szentelt (Tompa sírjánál, Tompa szobránál, Ők hárman, Tompa emléke, Gyászoló poharak).

Az országos hírvé költőt az 1848. január 11-én elhunyt **Szathmáry József** szuperintendens utódjának választották 1848. március 5-én. Tompa 588 szavazattal fölényesen nyert az ellenjelölt Pap János iskola igazgató s közoktatóval szemben, aki 128 szavazatot kapott. -- Tompa Mihály kitüntetésnek érezte a választás eredményét: így írt a miskolci református egyháztanácsnak: *„Életem egyik emlékezetes pontjául kell feljegyezniem e mai napot, mellyen a tekintetes, tudós egyháztanács érdemes kiküldöttsége azon rám nézve igenhízegő tudósítással lepott meg, miszerint a miskolci szent gyülekezet feltűnő többsége által lelkésznek választottam.*

Valóban áldanom kell a gondviselést, megérem engedvén azon kitüntetést, hogy az érdemekben megaggot, közbecsülésben elhunyt férfinak hivatal utódjává; olly köztiszteletű bölcs férfiaknak tisztii társává; annyi értelmiség- s műveltséggel bíró fényes gyülekezet egyik papjává lehessen; -- de még is fájdalom fog el e megtiszteltetés felett; fájdalom igen is, mivel azt elfogadni nem lehetek szerencsés.”

A visszautasítást így indokolja: *„... Elhallgatván, hogy évek óta kínozó, s most újabb erővel megrohant mellbajaim miatt, minden erőltetést kerülnöm kell, ha önkényt nem akarom úgy is senyveteg életemet rövidíteni; elég legyen annyit mondanom; hogy magammal számot vettem, s az eredmény az lőn, hogy e szerencsében, melly nekem, ki másfél évi hivatalkodásom, s parlag tehetségeim miatt, e pályán épen semmi érdemet nem szereztem, valóban olly nagy kitüntetés; részesülnöm nem lehet”*

Talán ez időre datálható a több változatban is közszájon forgó és Tompának tulajdonított mondás: Hanvai papnak hamvai Hanván fognak elhamvadni.

1860-ban Apostol Pál püspök halála utáni választáson Tompa is kapott néhány szavazatot. Ez a lelkésztársak tiszteletének és megbecsülésének a kifejezése volt, s egyben azt is jelezte, hogy mivé lehetett volna, ha lelkipásztori ambíciója sarkalja.

Az egyházkerületben tanácsbíróként is csak elvétve vett rész a tanácskozásokon, kiküldetéseken. Ahol viszont megjelent ott eréllyel és sikerrel lépett fel.

Mint már fentebb is említettem: sok szál kötötte Miskolchoz. A családi köteléken túl az a széles baráti kör, mely nemcsak befogadta, hanem tisztelte és méltányolta munkásságát, élvezte szellemiségét, anekdotáit. A baráti körben első helyet foglalt el **Lévay József**, aki a miskolc--borsodi irodalom vezéralakjaként jelent meg és él ma is a köztudatban. Ő a „legtípikusabb borsodi költő.” A baráti kör tagjai leginkább a gimnázium tanárai közül kerültek ki: Kovács Gábor -- akinél a papi vizsgára készülve hónapokig vendégeskedett --, Orbán József, Pásztor Dániel, a már említett Solymossy Sámuel és mások.

Az 1850-es évek közepére **Lévay József** és köre Tompának a legkedvesebb társasága lett. E kör tagjai, hol az egyik, hol a másik tanárcsaládnál, hol az Avas valamelyik pincéjében gyűltek össze. Azonban Tompa Mihály mindenkor kedves vendég volt a köri összejöveteleken kívül is. Feleségével együtt többször is meglátogatta a tanárcsaládokat, ahol mindketten szívesen látott vendégek voltak. Szinte minden miskolci útján hosszabb--rövidebb időt töltött Bende Lászlóéknál.

Tompa Mihály lelke volt a társaságnak, ilyenkor megfeledkezett a napi gondjairól, betegségéről. Felszabadultan anekdotázott. Lévay így emlékszik rá: *„Annyi adomát, oly mulatságosan, annyi humorral elbeszélni senkitől sem hallottam. Feje egy anekdota-gyűjtemény, előadása egy komikus színész nevetető természetes játéka volt.”* A jókedvű társaságban ontotta az anekdotákat, a jó bort szerette, sohasem volt mámoros. Így inkább tréfának tekinthetjük, amit Lévaynak írt: *„Ha a torokfájás fenyeget, be nem megyek Miskolcra az Avasért sem. Pedig jó volna, ami a gyomrában van, saját gyomromba juttatás végett [ti. Miskolcra utaznia]”*

Tompa és Lévay szívesen töltötték együtt az időt, s tettek látogatásokat Hámorban, Hegyalján, vagy éppen Bánfalván **Kazinczy Gáboréknál**.

Lévay József: Gyászoló poharak című költeményében állít emléket a baráti körnek s benne Tompa Mihálynak. E poharaknak történetére érdemes néhány szót szentelnünk. -- Miskolc ebben az időben valósággal a költők találkozó helye volt. E találkozóknak „mágnese” Lévay József. Azok is, akik mint a baráti kör -- bár nem író, költő -- tagjai voltak, mint **Tóth László** takarékpénztári hivatalnok és felesége (**Csernák Judit**), vendégszerető házuknál sokszor vendégül látták a kör tagjait. Egy alkalommal 12 olyan pohárral terítettek, melyekre rámetasztették a tulajdonosának nevét. Érdemes megemlíteni néhányukat az ilyen pohárral kitüntetettek közül: **Tóth László, Tóthné Csernák Judit, Tompa Mihály, Lévay József, Solymossy Sámuel, Csernák István, Nyilas Samu, Krandy József, Dr. Bódogh Albert, Szobranczy Samu.** -- Lévay szerint ritkán voltak mindnyájan egy asztalnál, de akik összejöttek azok a nevékre-szóló pohárból ittak. Tompa Mihály különösen kedvelte a Tóth házaspárt, egyszer sem kerülte el őket, mint Bendééket sem, amikor Miskolcon járt.

A poharak tulajdonosai lassan áteveztek a „csöndes révpartra”. S azután „... ez a kedves kis kör sem örvendhetett soká a kvaterkázásnak, ... Hol az egyik, hol a másik, de apródonként lassan-lassan sírba szálltak. Mindössze csak Lévay József s özv. Tóth Lászlóné maradtak meg a poharak őrizőikéül. Szomorú szívvel, megdöbben lélekkel látták, hogy most az egyik, most a másik pohárnak dől ki gazdája s elhatározták, hogy a kidőlt tulajdonosok poharát gyászoló szallaggal látják el. A halál, e kiméletlen, zord kaszás ugyancsak garázdálkodott a víg poharak között s lassan-lassan -- kettő kivételével -- mind gyászoló poharakká változtatta azokat (innen a név). Közösen elhatározták, ha összejönnek kvaterkára' azokat a poharakat is teletöltik borral, amelyeken gyász van, vagyis a gazdája már kidőlt. Koccintanak vele s a benne lévő bort a földre öntik ki, Lévayként szólva: talán megérzi azt a holt!...”

„A gyászoló poharak Wallentínyi Dezső közvetítésével 1917-ben kerültek a mai Gömör-Kishonti Múzeumba [Rimaszombat], s jelenleg annak állandó kiállításán tekinthető meg...”

Tompa Mihályt Miskolcra nyomdászok is kötötték: **Deutsch Dávid, Fraenkel** (később Ferenczi) **Bernát** és **Heilprin Mihály**. Náluk 1852-ben, 1855-ben, 1859-ben 1867-ben jelentek meg írásai. A nyomdászokkal hol személyesen vagy levélben, hol Lévay József közreműködésével tartotta a kapcsolatot.

1859-ben **Kazinczy Ferenc** születésének 100. évfordulójára -- ekkorra már enyhült valamelyest -- legalábbis az irodalom vonatkozásában -- a Habsburg ház országunkra nehezedő nyomása -- az Akadémia Kazinczyt dicsőítő ódára írt ki pályázatot. Ő megírta kitűnő ódáját melyet az **Arany János, Lukács Móric, Székács József** összetételű bizottság egyhangúlag a kitűzött 50 arany jutalomra érdemesített. Ezt az ódát több hazai rendezvényen is előadták, így a miskolci Kazinczy ünnepélyen, 1859. október 7-én. Tompa is jelen volt. Barátainak társaság, az iránta megnyilvánult szeretet és elismerés jó hatással volt az egyre többet betegeskedő költőre. Az ünnepségen az ódát **Molnár színigazgató** rosszul és hibákat ejtve szavalta el. Tompának ezért nem sok öröme telt benne. Pedig a Kazinczy ódában művészileg is megtalálta a műfaj hangját. Gondolatainak ódai hevülete, tömör és szárnyaló nyelvezete a hitté erősödött reménységnek a bizonyágtétele.

Nemcsak Tompa Mihály ragaszkodott Miskolcra, és miskolci barátaihoz, hanem a város is hozzá.

A ragaszkodás egyik jele, hogy utcát neveztek el róla. A másik, hogy 1921. június 5-én a **Lévay Közművelődési Egyesület** és a **Miskolci Szemle** kultúrmissziója keretében emléktáblával jelölték meg kilenc irodalomtörténeti nevezetességű házat (Tompa, Dérnyé, Jókai, Móra, Kaffka, Dayka, Lévay, Tárkányi, Vadnai), és ültettek 9 emlékfát az Avason.

1929-ben **Balázs Győző** (1893-1973) megalapította a **Tompa Mihály Társas Kör**t. Nem hitbuzgalmi, hanem az egyházhoz lazábban kapcsolódó értelmiségi kulturális egyesület volt az, mely az egyház felügyelete mellett a református öntudat ápolását tűzte zászlajára: irodalmi estek, felolvasások szervezésével. Komoly könyvtárral rendelkeztek, színpadi előadásokat is tartottak. Székhelyük előbb a Nagy Sándor utca 32 szám alatt volt, később a Füzes utca 29-ben. 1938-ban az egyházközség hozzájárulásával a Füzes utcai imaházzal egy telken épült fel a Kör székháza. -- 1947-ben **Tompa Mihály Társaságra** változtatta nevét. Az új alapszabályban hangsúlyozta a magyar református öntudat ápolása mellett a demokratikus elveket is. 1950-ben Miskolcon talán utolsóként -- mégis feloszlatták --. Jelentős vagyont kisajátították, mely részben szétszóródott, részben a rendszerhez közelálló szervezetekhez került.

A 20. században is folytatódott a Tompa Mihályhoz való ragaszkodás.

1960-ban a Martin--kertváros-i könyvtár vette fel a nevét.

1988-ban Miskolc városa a Népkerth un. szoborsétányán állította fel a költő szobrát, melyet **Kiss Sunyi István** készített. A szobor különböző atrocitások után került a Martin-kertvárosi könyvtár elé és ma is itt látható.

2010-től a Martin-kertvárosi Tompa Mihály könyvtár szeptember hónapban megrendezi a Tompa-napot, hogy ezzel is emlékezzen a térség kiemelkedő, nagy fiára: Tompa Mihályra.

Tompa Mihály és Miskolc illetve a miskolci emberek több évtizedes kapcsolatát legjobban jellemzi az élete vége felé közeledő Költő azon sora, amelyet Lévay Józsefhez írt: „...
magamat közöttetek Miskolcon jól, sőt kellemesen találtam, szent igaz.”

Imolay Lenkey István

(Elhangzott Miskolcon, a Martin-kertvárosi Tompa Mihály könyvtárban, a VII. Tompa Mihály emléknapon, 2017. szeptember 22-én).